

5. **Rodzher S.** Denverskaya model' rannego vmeshatel'stva dlya detej s auty`z`mom / L.Vy`smara , D.Douson, S.Rodzher. – Ekaterenburg : Rama Paly`shy`ng, 2016. – 416s.
6. **Chupry`kov A.P.** Rasstrojstva spektra auty`z`ma: medecy`nskaya y` psy`xologo-pedagogy`cheskaya pomoshh': A. M.Xvorova, A.P.Chupry`kov. – L`vov: Ms, 2013. – 270s.
7. **Shul`zhenko D.I.** Auty`zm ne vy`rok / D.I.Shul`zhenko. – L`viv : Kal`variya, 2010. – 224s.

Орлянская А.В. Проблема психолого-педагогической коррекции поведения детей раннего возраста с нарушениями аутистического спектра.

В статье обоснована весомость проблемы коррекции поведения детей с расстройствами аутистического спектра в раннем возрасте. Проведен теоретический анализ зарубежной и отечественной литературы по проблеме коррекции поведения детей раннего возраста с расстройствами аутистического спектра в зависимости от личностных свойств, структуры нарушения. Статья доказывает весомость психолого-педагогических, эмоционально-восстанавливающих, нейрокоррекционных и биологических методов коррекции поведения для психического развития ребенка в целом. Раскрываются такие аспекты: коррекция поведения детей раннего возраста с расстройствами аутистического спектра; характеристика психолого-педагогических теорий; особенности коррекционно-развивающих стратегий для обучения и социализации детей с расстройствами аутистического спектра в обществе. Сделан вывод о том, что изучение разных методик и технологий касательно коррекции поведения детей раннего возраста с расстройствами аутистического спектра поможет решить одну из актуальных проблем в теории обучения и воспитания детей данной категории.

Ключевые слова: поведение, ранний возраст, расстройства аутистического спектра, расстройства поведения, коррекция поведения, методы коррекции.

Orlyanska A.V. Problem of behavior modification of children with autism spectrum disorders at an early age.

The article substantiates significance of the problem of behavior modification of children with autism spectrum disorders at an early age.

It was made a theoretical analysis of foreign and domestic literature on the problem of behavior modification of children with autism spectrum disorders at an early age depending on personality characteristics and the structure of the disorder. The article proves the importance of psycho-pedagogical, emotionally-restorative, neurocorrective and biological methods of behavior modification for the child's mental development in general. These aspects are disclosed: the behavior modification of children with autism spectrum disorders at an early age; the characteristic of psycho-pedagogical theories; particular qualities of correction- and development-training theories for studying and socialization of children with ASD in society. It is made the conclusion that learning different methods and techniques of behavior modification of children with autism spectrum disorders at an early age can help to solve one of actual problems in the theory of training and upbringing of such children.

Key words: behavior, early age, autism spectrum disorders, behavior disorders, behavior modification, methods of modification.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2017 р.

Статтю прийнято до друку 09.11.2017 р.

Рецензент: д.п.н., Миронова С.П.

УДК 376-056.29:37.048.45:373-056.2/3

Панченко Т.Л.

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розглядається проблема організації психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів з обмеженими фізичними можливостями у загальноосвітньому навчальному закладі в умовах інклюзивного навчання. Здійснено аналіз сутності процесу професійного самовизначення старшокласників з позиції педагогічного та психологічного підходів. Визначено фактори, які впливають на процес вибору майбутньої професії учнями з обмеженими фізичними можливостями. Розглянуто основні завдання профорієнтації, метою якої є формування професійного самовизначення учнів. Визначено особливості супроводу професійного самовизначення учнів з обмеженими фізичними можливостями. Обґрунтовано необхідність поєднання у роботі з такими учнями професійної орієнтації з професійним інформуванням, наданням

діагностичних та профконсультаційних послуг, психологічної підтримки. Показано шляхи залучення батьків до взаємодії зі школою у питаннях професійної орієнтації учнів з обмеженими можливостями, завдання їх діяльності.

Ключові слова: професійне самовизначення, професійна орієнтація, професійне інформування, учні з обмеженими фізичними можливостями.

У сучасних умовах особливо уразливими щодо отримання бажаної професії та подальшого працевлаштування є молоді люди з обмеженими фізичними можливостями, часто не здатні своєчасно і адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в економіці держави та на ринку праці, через порушення психофізичного розвитку різного характеру.

Сьогодні потребує принципово нових підходів до функціонування системи професійної орієнтації дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями. Ефективна організація профорієнтаційної роботи може забезпечити оптимальний процес професійного самовизначення цієї категорії осіб, вибір ними напрямів професійного навчання та подальшої професійної діяльності; може сформувати у них готовність до суспільно корисної, продуктивної праці, мотивацію до навчання і самонавчання; надасть змогу отримати базові знання та уміння щодо використання сучасних інформаційних технологій; розвинути здатність до ефективної соціальної взаємодії, успішної співпраці в команді.

Зміст професійного самовизначення полягає в усвідомленні індивідом себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності та передбачає самооцінювання ним своїх індивідуально-психологічних якостей і зіставлення своїх можливостей з вимогами професії до спеціаліста; усвідомлення своєї ролі в конкретній системі соціальних відносин і своєї відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх здібностей; саморегуляцію поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети [1].

Професійному самовизначенню старшокласників, готовності до вибору професій певного виду присвячено роботи М. Беха, Д. Закатнова, Н. Ковтуненко, А. Колиханової, Г. Левченка, Д. Тхоржевського, В. Плахути, М. Тименка, Л. Чеботарьової, О. Ястремської та інших. Дослідники вважають, що розуміння старшокласником себе, вміння зіставляти знання про себе та про майбутню професійну діяльність мають визначати форми та методи профорієнтаційної роботи з учнями старших класів [4].

Метою нашої статті є аналіз особливостей психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного навчання, напрямів взаємодії сім'ї та школи у цьому процесі.

Аналіз наукових джерел показав, що професійне самовизначення розуміється як процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої трудової діяльності; процес самопізнання й об'єктивного оцінювання людиною своїх індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно важливих якостей і можливостей з вимогами, що їх висуває та чи інша професія. Професійне самовизначення розглядається дослідниками як багатоступеневий процес, який можна аналізувати під різними кутами зору: як серію завдань, що ставить суспільство перед особистістю; як процес поетапного прийняття рішень; як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність [2].

На процес вибору майбутньої професії усіма старшокласниками впливають різні фактори сучасної реальності: фактор суспільного впливу на мотиви вибору професії, що вказує на значення та престиж обраної професії; фактор, що пов'язаний з потребами суспільства у кадрах, з характером вимог професії до особистості; фактор особливого характеру: інтереси, схильності, здатності, особистісні якості учня, рівень загальної освіти та готовності до свідомого вибору професії [7].

Обмежені фізичні можливості, як правило, звужують коло доступних для молоді з інвалідністю професій, а сучасний стан ринку праці не гарантує їм бажаного та гідного працевлаштування. Своєю чергою, ринок праці людей з обмеженими можливостями, на думку дослідників, є особливим соціально-демографічним сегментом державної економіки, у якому існують власні закономірності, які необхідно враховувати у політиці зайнятості [11, с. 105]. Зважаючи на це та особливості, характерні для осіб з обмеженими можливостями, форми та методи профорієнтаційної роботи з ними мають відрізнятися від такої ж роботи з іншими категоріями учнів.

Професійне самовизначення є важливою складовою більш широких систем особистісного

самовизначення: соціального самовизначення та життєвого самовизначення, і виступає головним завданням юнацького віку. Таким чином, важливим завданням профорієнтаційної діяльності зі старшокласниками з особливими потребами є сприяння формуванню у кожного з них активної життєвої позиції, оскільки особистісна активність індивіда виступає необхідною умовою його професійного самовизначення.

Під професійним самовизначенням в педагогіці розуміють самопізнання та об'єктивну оцінку особою власних індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно-важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для оволодіння конкретною професією.

Психологи розглядають професійне самовизначення як певну саморегуляцію поведінки. Внутрішньою передумовою такої саморегуляції є самооцінка особистістю власних намірів та можливостей. Професійне самовизначення учнів старших класів визнається одним з провідних новоутворень раннього юнацького віку, об'єктивними передумовами якого є: умови сімейного виховання, мотивація навчальної діяльності, соціальні й трудові установки тощо.

Значний вплив на процес підготовки дитини до самостійного життя, вибір нею професії має сім'я. Батьки різними способами впливають на вибір життєвого шляху молоді: пряме спадкування професії батьків, продовження сімейного бізнесу; заохочення або засудження інтересів і захоплень; спрямування або обмеження вибору своїх дітей, наполягаючи на продовженні або припиненні навчання, на визначеній школі або ВНЗ, спеціалізації; оцінка того чи іншого виду діяльності, певної професії [6].

Професійне самовизначення, насамперед, розглядається як усвідомлення молодою людиною власних можливостей, інтересів, професійних задатків та реалізації наявного потенціалу з урахуванням потреб та можливостей соціального оточення. Завдання дорослого, який допомагає старшокласнику з обмеженнями життєдіяльності у виборі професії, – допомогти краще зрозуміти себе, поінформувати про можливості реалізації власного потенціалу в соціумі, надати інструменти такої самореалізації.

Професійне самовизначення тісно пов'язане з профорієнтацією. Терміном «професійна орієнтація» позначають підготовку особистості до професійного самовизначення [3]. Метою профорієнтації учнів є формування професійного самовизначення, структура якого включає: професійну спрямованість, професійну освіченість, професійну самосвідомість, професійні наміри [8].

Багаторічна практика профорієнтаційної діяльності з особами, які мають обмежені фізичні можливості, свідчить про те, що професійна орієнтація є одним з найбільш ефективних засобів сприяння їхньому працевлаштуванню, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці.

Недостатній рівень ефективності профорієнтаційної діяльності в навчальних закладах виражається, насамперед, у низькій інформованості школярів з обмеженими фізичними можливостями про світ професій, в невідповідності до самостійного пошуку і отримання ними необхідної профінформації. Як зазначає І. Чорна [12], учні не знайомі із професіограмами, системою класифікації типів професій, із умовами правильного вибору майбутньої професії, не усвідомлюють його важливості, що виявляється у легковажному ставленні та поверхневості мотивів вибору. Випускники шкіл, а особливо молодь з обмеженими фізичними можливостями, відчувають ускладнення у визначенні власних домінуючих здібностей, інтересів, вони не готові до здійснення обґрунтованого професійного вибору.

Метою професійного інформування є організація такого інформаційного простору, який дозволяє учням з обмеженими фізичними можливостями, отримати максимум відомостей про різноманітні професії, доступні для них, та ринок праці у регіоні, про суспільну потребу у фахівцях того чи іншого профілю. Інформаційний простір допоможе у формуванні уявлення про зміст професій і спеціальностей, про їх вимоги до окремої людини, про шляхи і способи відповідної фахової підготовки.

В межах інформаційної діяльності з проблеми професійного самовизначення учнів, у тому числі й учнів з обмеженими фізичними можливостями, в закладі освіти має виконуватись цілий спектр завдань: 1) ознайомлення учнів з визначеним колом інформаційного матеріалу, що характеризує найбільш масові професії; 2) інформування учнів про умови оволодіння тими чи іншими професіями (про навчальні заклади, навчальні предмети, строки навчання, кваліфікаційні перспективи тощо); 3) формування в учнів позитивного ставлення до різних видів професійної діяльності; 4) формування в учнів стійких професійних інтересів і правильно мотивованих професійних намірів, в основу яких

покладено усвідомлення своїх власних професійно значущих психологічних особливостей, здатностей, а також соціально-економічних умов вибору професії [6].

Професійне інформування старшокласників може здійснюватись шляхом бесід, лекцій, за допомогою публікацій в різноманітних засобах масової інформації, різних індивідуальних і групових заходів. У навчальній роботі професійна просвіта може здійснюватись на уроках, заняттях з трудового навчання чи у позакласній роботі. Інформативна робота в рамках навчального процесу допомагає формувати в учнів з інвалідністю адекватне ставлення до майбутньої професії і дієві, реалістичні професійні інтереси.

Разом з тим, у роботі з учнями з обмеженими фізичними можливостями крім профінформаційних обов'язково потрібні діагностичні та профконсультаційні послуги. Вони в цілому здійснюються за загальною схемою, але із врахуванням таких особливостей: 1) побажання молоді людини з інвалідністю щодо вибору професії мають певний пріоритет перед вимогами ринку праці; 2) функціональні обмеження особи та їх можлива динаміка накладають додаткові обмеження на варіанти професійного вибору; 3) при підборі професії потрібно враховувати реальні можливості її отримання в доступних навчальних закладах; 4) при підборі підходящої роботи молоді людині слід консультувати щодо врахування істотних для нього умов праці; 5) більше значення, ніж зазвичай, має орієнтація особи з інвалідністю на мале підприємництво і самозайнятість [10, с. 65].

У роботі з особами, що мають обмеження по здоров'ю, слід враховувати необхідність поєднання професійної орієнтації з психологічною підтримкою. Серед молоді з інвалідністю нерідко зустрічається феномен вивченої безпорадності, коли вони покладаються на допомогу з боку оточуючих і не роблять навіть те, що в змозі робити самостійно.

У процесі професійної орієнтації та психологічної підтримки необхідно формувати у старшокласників з інвалідністю адекватні очікування від професійної діяльності. Корисно організувати їм зустріч з людьми, що володіють аналогічними обмеженнями життєдіяльності та займаються активною професійною діяльністю. Особі з інвалідністю важливо розширювати свої можливості щодо інтеграції в звичайне життя. Професійна орієнтація є частиною такої соціальної адаптації.

Для ефективного професійного самовизначення учнів з обмеженими фізичними можливостями перед школою постає проблема активного залучення батьків до партнерської взаємодії та надання їм відповідної педагогічної допомоги у цьому плані. Цьому може сприяти комплексне використання різноманітних форм та методів роботи педагогічних працівників та інших учасників навчально-виховного процесу, адміністрації школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників [9]. Як зазначають автори, основними формами та методами роботи з батьками є: батьківські збори, бесіди, консультування, семінари-практикуми, педагогічний лекторій, клуби для батьків, телефон довіри тощо.

Батьки у питаннях профорієнтації зможуть виконати такі завдання, як: ознайомити своїх дітей з різноманітними професіями, які відповідають їхнім можливостям, розкриваючи їх особливості на яскравих прикладах з життя та популярної літератури; створювати в сім'ї сприятливі умови для розвитку різносторонніх інтересів дітей у сфері розумової, фізичної та суспільно корисної праці, залучаючи молодь до різноманітних видів трудової діяльності та творчості; орієнтувати дітей на вибір можливих для них професій, затребуваних на сучасному ринку праці; враховувати особисті схильності, бажання й інтереси дітей, тактовно радячи їм вибрати справу до душі, залучати дітей суспільно-корисної праці; вести консультаційну роботу з учнями [5].

Отже, здійснення в комплексі психолого-педагогічних, соціально-педагогічних та інших заходів, використання різних методик роботи, ознайомлення учнів з обмеженими фізичними можливостями з найбільш популярними професіями, врахування їх інтересів, схильностей, можливостей та здібностей, відповідності їх вимогам спеціальності, що обирається, допоможе надати таким учням дієву допомогу в професійному самовизначенні, засновану на індивідуальному вивченні особистості, і молода людина з інвалідністю зможе здійснити правильний професійний вибір, від якого залежить все її подальше життя.

Використана література:

1. **Балл Г. О.** Психологія праці та професійної підготовки особистості : навч. посіб. / [Балл Г. О., Бастун М. В., Гордієнко В. І., Красильникова Г. В., Красильников С. Р.] ; під ред. П. С. Перепелиця, В. В. Рибалко. – Хмельницький : Універ, 2001. – 346 с.

2. **Волкова В. А.** Педагогічні умови спрямованості навчально-виховного процесу на ціннісне ставлення студентів до майбутньої професії / В. А. Волкова // 36. наук. праць Бердянського держ. пед. університету (Педагогічні науки). – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2005. – 200 с.
3. **Кавецький В. Є.** Підготовка учнів загальноосвітніх шкіл до професійного самовизначення в сучасних умовах: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07 / Віктор Євгенович Кавецький ; Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2000. – 20 с.
4. **Ковтуненко Н. О.** Психолого-педагогічні аспекти формування у старшокласників готовності до вибору інженерно-технічних професій. / Н. О. Ковтуненко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – 356 с.
5. **Лещук Г. В.** Взаємодія школи та сім'ї у профорієнтаційній роботі з учнями / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія : Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 30. – С. 84–86.
6. **Москалик Г. Ф.** Філософські засади професійної орієнтації особистості в загальноосвітній школі в системі ринкових трансформацій : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Геннадій Федорович Москалик ; НПУ ім.М.П.Драгоманова. – Київ, 2009. – 178 с.
7. **Нечитайло І. І.** Профессиональная консультация : методические рекомендации / И. И. Нечитайло. – Одесса : ОНМЦОКИТ, 2003. – 52 с.
8. **Опачко М. В.** Теорія і практика профорієнтаційної діяльності педагога: навч.-метод. посіб. / М. В. Опачко, В.В. Сагарда. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 2000. – 114 с.
9. **Педагогічна підготовка сімей різного типу до професійного самовизначення старшокласників : методичний посібник** / [В.П. Горпинюк, О.М. Докукіна, Т.В. Кравченко, І.М. Мачуська, К.М. Павицька, Л.В. Повалій, В.Г.Постовий, А.В. Хижняк, О.Л. Хромова ; за заг. ред. Т.В. Кравченко]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 268 с.
10. **Працевлаштування молоді з інвалідністю : навч. посіб.** / [Ю.М. Маршавін, Д.Ю. Маршавін, М.В. Судаков, Л.В. Бондарчук; за заг. ред. Ю.М. Маршавіна]. – Київ : ІПК ДСЗУ, 2010. – 184 с.
11. **Социальная работа с инвалидами : учеб. пособие** / под ред. Н. Ф. Басова. – Москва : КНОРУС, 2012. – 400 с.
12. **Чорна І. М.** Формування психологічної готовності майбутнього вчителя до профорієнтаційної роботи у школі : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ірина Михайлівна Чорна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2003. – 20 с.

References

1. **Ball H. O.** Psyholohiya praci ta profesijnoyi pidhotovky osobystosti : navch. posib. / [Ball H. O., Bastun M. V., Hordiyenko V. I., Krasyl"nykova H. V., Krasyl"nykov S. R.]; pid red. P. S. Perepelycya, V. V. Rybalko. – Xmel"nyc"kyj : Univer, 2001. – 346 s.
2. **Volkova V. A.** Pedahohichni umovy spryamovanosti navchal"no-vyovnoho procesu na cinnisne stavlennya studentiv do majbutn"oyi profesiji / V. A. Volkova // Zbirnyk naukovyx prac" Berdyans"koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky). – № 1. – Berdyans"k : BDU, 2005. – 200 s.
3. **Kavec"kyj V. Ye.** Pidhotovka uchniv zahal"noosvitnix shkil do profesijnoho samovyznachennya v suchasnyx umovax : avtoref. dys. ...kand. ped. nauk : 13.00.07 / Viktor Yevhenovych Kavec"kyj ; Ternopil"s"kyj derzhavnyj pedahohichnyj universytet im. V. Hnatyuka. – Ternopil", 2000. – 20 s.
4. **Kovtunencko N. O.** Psyholoho-pedahohichni aspekty formuvannya u starshoklasnykiv hotovnosti do vyboru inzhenerno-texnichnyx profesij. / N. O. Kovtunencko // Teoretyko-metodychni problemy vyovannya ditej ta uchniv"s"koji molodi : zbirnyk naukovyx prac". – Kyiv-Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU, 2004. – Kn. II. – 356 s.
5. **Leshhuk H. V.** Vzayemodiya shkoly ta sim'yi u proforiyentacijnij roboti z uchnyamy / H.V. Leshhuk // Naukovyj visnyk Uzhhorods"koho universytetu : Seriya : Pedahohika. Social"na robota / hol. red. I.V. Kozubovs"ka. – Uzhhorod : Hoverla, 2014. – Vyp. 30. – S. 84–86.
6. **Moskalyk H. F.** Filososfs"ki zasady profesijnoyi oriyentaciyi osobystosti v zahal"noosvitnij shkoli v systemi rynkovyx transformacij : dys. ... kand. filoz. nauk : 09.00.10 / Hennadij Fedorovych Moskalyk ; NPU im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2009. – 178 s.
7. **Nechytajlo Y. Y.** Professional'naya konsul"tacyya : metodycheskye rekomendacyy / Y. Y. Nechtajlo. – Odessa : ONMCOKYT, 2003. – 52 s.
8. **Opachko M. V.** Teoriya i praktyka proforiyentacijnoyi diyal"nosti pedahoha: navch.-metod. posib. / M. V. Opachko, V. V. Saharda. – Uzhhorod : Uzhhorod. derzh. un-t, 2000. – 114 s.
9. **Pedahohichna pidhotovka simej riznoho typu do profesijnoho samovyznachennya starshoklasnykiv : metodychnyj posibnyk** / [V.P. Horpynjuk, O.M. Dokukina, T.V. Kravchenko, I.M. Machus"ka, K.M. Pavyc"ka, L.V. Povalij, V.H. Postovij, A.V. Xyzhnyak, O.L. Xromova ; za zah. red. T.V. Kravchenko]. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2014. – 268 s.

10. **Pracevlashtuvannya** molodi z invalidnistyu : navch. posib. / [Yu.M. Marshavin, D.Yu. Marshavin, M.V. Sudakov, L.V. Bondarchuk; za zah. red. Yu.M. Marshavina]. – Kyiv : IPK DSZU, 2010. – 184 s.
11. **Socyal'naya** rabota s unvalydamy : ucheb. posobyе / pod red. N. F. Basova. – Moskva : KNORUS, 2012. – 400 s.
12. **Chorna I. M.** Formuvannya psyxolohichnoyi hotovnosti majbutn"oho vchytelya do proforiyentacijnoyi roboty u shkoli : avtoref. dys. ... kand. psyxol. nauk : 19.00.07 / Iryna Myxajlivna Chorna ; NPU im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2003. – 20 s.

Панченко Т. Л. Особенности психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения учащихся с ограниченными физическими возможностями в условиях инклюзивного обучения

В статье рассматривается проблема организации психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения учащихся с ограниченными физическими возможностями в общеобразовательном учебном заведении в условиях инклюзивного обучения. Проведён анализ сущности процесса профессионального самоопределения старшеклассников с позиции педагогического и психологического подходов. Определены факторы, которые влияют на процесс выбора будущей профессии учениками с ограниченными физическими возможностями. Рассмотрены основные задания профориентации, целью которой является формирование профессионального самоопределения учащихся. Определены особенности сопровождения профессионального самоопределения учащихся с ограниченными физическими возможностями. Обоснована необходимость сочетания в работе с такими учащимися профессиональной ориентации с профессиональным информированием, предоставлением диагностических и профконсультационных услуг, психологической поддержки. Показаны пути привлечения родителей к взаимодействию со школой в вопросах профессиональной ориентации учащихся с ограниченными возможностями, задания их деятельности.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессиональная ориентация, профессиональное информирование, учащиеся с ограниченными физическими возможностями.

Panchenko T. L. The peculiarities of psychological and pedagogical support for professional self-determination of the students with physical disabilities in inclusive education

The article deals with the problem of organizing psychological and pedagogical support for the professional self-determination of students with disabilities in a general educational institution which provides inclusive education. The analysis of the essence of the process of professional self-determination of senior pupils has been made from the point of view of pedagogical and psychological approaches. The factors influencing the process of choosing a future profession by pupils with physical disabilities are determined. The main tasks of vocational guidance are considered, the purpose of which is the formation of professional self-determination of students. The peculiarities of support of professional self-determination of pupils with limited physical abilities are determined.

The necessity of combining professional orientation with professional information, providing of diagnostic and professional consulting services while working with such pupils has been substantiated. The ways of involving parents in interaction with the school in the issues of professional orientation of students with disabilities, the task of their activities are shown.

Key words: professional self-determination, professional orientation, professional information, students with physical disabilities.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2017 р.

Статтю прийнято до друку 10.11.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Федоренко С. В.

УДК 376-056.264.015.311:74/75

Пінчук Ю.В.

**ЗМІСТ ТА МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

У статті висвітлюються особливості розвитку психічних процесів у дітей з тяжкими порушеннями мовлення, які впливають на засвоєння знань і вмінь з продуктивних видів діяльності. Описуються труднощі в оволодінні продуктивними видами діяльності дітьми із загальним недорозвиненням мовлення та заїканням.

У статті розкриваються завдання та зміст навчання образотворчої і конструктивної видів діяльності дошкільників, а також підходи до планування занять з урахуванням мовленнєвих, сенсорних, моторних та інших